

Spis treści

Wstęp	11
Rozdział I. Zjawisko „Obamamania” na tle sytuacji politycznej w Kenii	15
1.1. Wprowadzenie	15
1.2. Sytuacja społeczna i lingwistyczna w Kenii	15
1.3. Sytuacja polityczna w Kenii oraz powyboreczy kryzys z roku 2008	18
1.4. Relacje Baracka Obamy z Afryką	21
1.4.1. Sylwetka Baracka Obamy	21
1.4.2. Afryka w polityce zagranicznej prezydenta Baracka Obamy	24
1.5. „Obamamania” w Kenii i na świecie	27
1.5.1. Barack Obama – źródła fascynacji politykiem	28
1.5.2. <i>Change</i> . Język Obamy oraz kampania wyborcza z roku 2008	29
1.6. Przejawy „Obamamania”	33
1.6.1. „Obamamania” w kulturze materialnej i niematerialnej Kenii	33
1.6.2. Wizyta Obamy w Kenii w 2015 roku i kulminacja „Obamamania”... ..	40
1.7. Uwarunkowania kulturowe zjawiska „Obamamania” w Kenii	43
1.8. Uwarunkowania polityczne zjawiska „Obamamania” w Kenii	45
Rozdział II. Postać Baracka Obamy w prasie kenijskiej	49
2.1. Kenijska prasa jako materiał badawczy – wprowadzenie	49
2.2. Prasa na przełomie XIX i XX wieku – pierwsze czasopisma i gazety	50
2.3. Prasa w czasie I i II wojny światowej	51
2.4. Prasa w czasie odzyskania niepodległości	52
2.5. Prasa w epoce systemu wielopartyjnego w Kenii	53
2.6. Obraz Obamy i jego polityki w gazetach kenijskich	55
2.6.1. Porównanie obrazu Baracka Obamy i jego polityki w dziennikach „Taifa Leo” i „Daily Nation” – założenia	55
2.6.2. Obraz Baracka Obamy i jego polityki w kenijskich dziennikach w roku 2008	56
2.6.3. Obraz Baracka Obamy i jego polityki w kenijskich dziennikach w roku 2012	59
2.6.4. Barack Obama i jego polityka w kenijskich dziennikach w roku 2015	61
2.7. Podsumowanie analizy materiału prasowego	65

Rozdział III. Karykatura w Kenii	67
3.1. Komunikacja obrazem w Afryce	67
3.2. Historia powstawania karykatury w Kenii	68
3.3. Karykatura w Kenii od przemian systemowych w latach 90. XX wieku	71
3.4. Funkcja karykatury w Kenii i uwarunkowania rozwoju	73
3.4.1. Kenijscy karykaturzyści wobec ograniczania wolności słowa w XXI wieku	74
3.4.2. Internet jako nowa przestrzeń wolności karykatury	75
Rozdział IV. Metafora, metonimia i amalgamat jako narzędzia analizowania karykatury politycznej	78
4.1. Założenia językoznawstwa kognitywnego	78
4.2. Metafora w ujęciu językoznawstwa kognitywnego	80
4.2.1. Definicja metafory	80
4.2.2. Mechanizm metafory oraz typy domen	81
4.2.3. Kategorie metafor	84
4.2.4. Metafora w badaniu dyskursu	86
4.2.5. Odróżnienie metafory w sensie figuratywnym i <i>Metaphor Identification Procedure</i>	87
4.3. Metonimia w językoznawstwie kognitywnym	89
4.3.1. Metonimia – wprowadzenie	89
4.3.2. Mechanizm działania metonimii	89
4.3.3. Wyidealizowany model kognitywny (ICM)	92
4.3.4. Rodzaje metonimii	93
4.4. Amalgamat	100
4.4.1. Teoria integracji pojęciowej i stan badań	100
4.4.2. Teoria przestrzeni mentalnych	101
4.4.3. Zasady i mechanizm amalgamatu	102
4.4.4. Typologia amalgamatów	104
4.4.5. Omówienie mechanizmu amalgamatu na przykładach	105
Rozdział V. Metonimia, metafora i amalgamat w karykaturze kenijskiej	110
5.1. Znaczenie metonimii, metafory i amalgamatu dla gatunku karykatury	110
5.2. Metonimia w karykaturach kenijskich	111
5.2.1. Patrick Gathara, <i>Nobel Prize</i>	112
5.2.2. Eric „Gammzo” Ngamau: „ <i>Hakuna matata</i> ”	113
5.2.3. Paul „Maddo” Kelemba, <i>Essential Contact</i>	115
5.3. Metafora w karykaturze kenijskiej – wprowadzenie	119
5.3.1. Patrick Gathara, <i>Obama Wins, Hillary Whines</i>	119
5.3.2. Victor Ndula, <i>Bridging the 88 year old divide</i>	123
5.3.3. Celestine Wamiru, <i>Obama’s Visit</i>	128

5.4. Amalgamat w kenijskiej karykaturze	134
5.4.1. Patrick Gathara, <i>The Absurdity of Hopelessness</i>	135
5.4.2. Godfrey GADO Mwampembwa, <i>2008 ... Today</i>	147
Rozdział VI. Barack Obama i jego polityka w kenijskiej karykaturze politycznej w latach 2006–2012	153
6.1. Zmiana w postrzeganiu Baracka Obamy w Kenii – wprowadzenie	153
6.2. Barack Obama w karykaturze przed wygraną w wyborach w 2008 roku	155
6.3. Barack Obama w karykaturze w latach 2008 i 2009	162
6.4. Barack Obama w kenijskiej karykaturze w latach 2009 i 2010. Wizyta w Ghanie i skandal WikiLeaks	165
Rozdział VII. Barack Obama i jego polityka w kenijskiej karykaturze w latach 2012–2014	177
7.1. Wygrana w wyborach prezydenckich i początek drugiej kadencji	177
7.2. Barack Obama w kenijskiej karykaturze w latach 2013 i 2014. Druga wizyta w Afryce i prawa osób nieheteronormatywnych	184
Rozdział VIII. Barack Obama i jego polityka w kenijskiej karykaturze w latach 2015 i 2016 oraz po zakończeniu prezydentury	200
8.1. Wizyta prezydencka w Kenii w roku 2015	200
8.2. Koniec prezydentury Baracka Obamy oraz jego spuścizna polityczna w karykaturach	225
Wnioski	233
Bibliografia	237

Wstęp

W czasie ósmioletniej prezydentury Baracka Obamy rozpoczętej w roku 2008, na całym świecie obserwować można było zjawisko „Obamamania” – fascynacji politykiem, jego pracą, a także historią rodzinną i życiem prywatnym. Miała ona szczególnie intensywny przebieg w Kenii, ponieważ ojciec Obamy był Kenijczykiem wywodzącym się z zamieszkującej zachodnie regiony kraju grupy etnicznej Luo. „Obamamania” w Kenii przeniknęła do kultury materialnej i niematerialnej tego kraju: jego imię i wizerunek były wykorzystywane przez licznych przedsiębiorców oraz stanowiły inspirację dla artystów, tworzących m.in. graffiti oraz karykaturę polityczną. „Obamamania” była również szeroko komentowana przez lokalną prasę – gazety kenijskie, zarówno dominujące na rynku czasopisma anglojęzyczne oraz dzienniki suahilijskie w czasie ośmiu lat prezydentury Baracka Obamy poświęciły bardzo wiele uwagi podkreślając, że jego więzy rodzinne powinny uczynić z Kenii szczególnie ważnego partnera politycznego Stanów Zjednoczonych.

Można wskazać liczne powody szczególnego zainteresowania Obamą w Kenii, z których część jest podobna do występujących w innych regionach świata. Są nimi cechy osobowościowe prezydenta, jego zdolności oratorskie, fakt bycia pierwszym czarnoskórym prezydentem Stanów Zjednoczonych. Inne uwarunkowania są unikatowe dla Kenii – będą to tradycyjne wartości wyznawane przez Kenijczyków, dla których pokrewieństwo skutkuje obowiązkiem wzajemnej troski i zaopiekowania oraz trwający wiele dziesięcioleci kryzys przywództwa w Kenii, a także największy od czasu odzyskania niepodległości powybiorczy konflikt z 2008 r. Uważam, że współwystępowanie wskazanych czynników wpłynęło na szczególnie intensywny przebieg „Obamamania” w Kenii, a często pomijany w analizach, wieloletni konflikt wewnętrzny w największym stopniu wpłynął na to, że w tym kraju Baracka Obamę uznano za polityka, który pogodzi zwaśnionych Kenijczyków.

W niniejszej książce analizowane są karykatury polityczne przedstawiające Baracka Obamę i jego politykę powstające w czasie jego prezydentury, które były publikowane w Kenii. Materiały źródłowe zostały zebrane w czasie dwóch pobytów w Kenii: w lipcu 2015 r., gdy Obama odwiedził kraj jedyny raz jako prezydent, a także w czasie pobytu naukowego w Nairobi w sierpniu 2018 r.,

a także poprzez kwerendę źródeł internetowych. W czasie drugiego pobytu badawczego przeprowadzone zostały pogłębione wywiady z twórcami analizowanych rysunków – Celestine Wamiru, Patrickiem Gatharą, Paulem Kelembą, Godfreyem Mwampembwą oraz Victorem Ndulą.

Rolą karykaturzystów politycznych, nie tylko w Kenii, ale też w innych państwach, jest krytyczne przyglądanie się postępowaniu rządzących oraz przedstawianie poprzez wyolbrzymienie i kpinę ich przywar oraz błędów. Karykatura, w opinii samych twórców, służy nie tylko rozrywce, bo dzięki przerysowaniu i humorowi pełni rolę ludyczną, ale przede wszystkim jest strażnikiem porządku społecznego, stanowiąc platformę za pomocą której odbiorcy konfrontują się ze swoimi postawami i wyobrażeniami na temat władzy, polityków oraz swojej roli w budowaniu społeczeństwa. Hipoteza badawcza zakładała, że w czasie „Obamamania” rysownicy kenijscy inaczej niż dziennikarze, którzy wielokrotnie idealizowali Baracka Obamę w swoich tekstach prasowych, prezentowali krytyczną postawę wobec nie tylko prezydenta, ale też samego zjawiska fascynacji nim w Kenii. Ponadto, figura polityka była wielokrotnie wykorzystywana wyłącznie jako narzędzie służące zainicjowaniu debaty na tematy dotyczące polityki wewnętrznej. Do analizy zebranego materiału źródłowego wykorzystuję narzędzia językoznawstwa kognitywnego – metaforę, metonimię i amalgamat. Wybrana metodologia, dzięki podkreślaniu znaczenia aspektu społecznego i kulturowego w badaniach językoznawczych, pozwala na wskazanie w analizowanych karykaturach wielopłaszczyznowych komunikatów, do konstruowaniu których wykorzystywane są zarówno tzw. zachodnie, jak i typowo kenijskie treści i wartości kulturowe.

W pierwszym rozdziale niniejszej pracy opisuję przyczyny, przebieg i znaczenie zjawiska „Obamamania” w Stanach Zjednoczonych oraz w Kenii, a także charakteryzuję politykę afrykańską administracji Stanów Zjednoczonych w czasie prezydentury Obamy. Przedstawiam kontekst polityczny, społeczny i lingwistyczny w Kenii oraz czynniki, które wpłynęły na intensywny przebieg tego zjawiska w kraju. W kolejnym rozdziale zapoznaję czytelników z historią prasy kenijskiej, ponieważ rozwój kenijskiej karykatury jest z nią bezpośrednio związany. W tym rozdziale pogłębuję analizę treści publikowane na łamach prasy anglojęzycznej i suahilojęzycznej w Kenii w czasie prezydentury Obamy, co stanowi ważny punkt odniesienia w dalszej analizie rysunków. W trzecim rozdziale opisuję historię karykatury kenijskiej, a także funkcję karykatury oraz jej twórców w Afryce Wschodniej. Zagadnienie omówione zostaje z uwzględnieniem rosnącej roli Internetu w komunikacji w Kenii.

W czwartym rozdziale omówiona jest wykorzystana w pracy metodologia oraz narzędzia analityczne – metafora, metonimia oraz teoria integracji pojęciowej w ujęciu językoznawstwa kognitywnego. Analizuję każde z tych narzędzi i omawiam mechanizm ich działania za pomocą klasycznych przykładów, natomiast w kolejnym przedstawiam je na szczegółowych przykładach kenijskich karykatur

portretujących Obamę. Trzy ostatnie rozdziały niniejszej książki stanowią szczegółową analizę zebranego materiału źródłowego karykatur. W pierwszej kolejności omawiam karykatury powstałe bezpośrednio przed rozpoczęciem prezydentury przez Obamę, a następnie rysunki tworzone w najważniejszych wydarzeniach z czasu obu kadencji, które były związane z Afryką, zwłaszcza zjawisko „Obamamania” i jej odbiór społeczny, pierwszą wizytę Obamy w Afryce, która miała miejsce w Ghanie, drugą wizytę, w czasie której odwiedził Senegal, Republikę Południowej Afryki i Tanzanię, a także zagadnienia poświęcone międzynarodowej współpracy gospodarczej, obecności Chin w Afryce oraz przestrzeganiu praw człowieka, zwłaszcza w kontekście praw osób nieheteronormatywnych. Ostatni rozdział jest prawie w całości poświęcony jednemu z kluczowych dla zjawiska wydarzeniu, jakim była długo wyczekiwana przez Kenijczyków wizyta Obamy w Kenii w roku 2015. Przyjazd Obamy miał miejsce kilkanaście miesięcy przed zakończeniem drugiej kadencji prezydenckiej, stał się więc jednocześnie podsumowaniem jego dotychczasowych osiągnięć na zajmowanym stanowisku. Ostatni rozdział kończy analiza trzech karykatur opublikowanych po zakończeniu prezydentury Obamy, co pozwala na omówienie kenijskiej oceny jego dokonań i spuścizny politycznej dla Kenijczyków.